

Platón

- v Athénách založil filozofickou školu – Akademii
- je autorem dialogů (mj. Ústava), dalším významným dílem je Obrana Sokratova
- objektivní idealismus
- u materialistů byla podstatou arché (hmotná), u idealistů je podstata duchovní (nehmotná, idea)
- nauka o idejích – idea = eidos (forma)
- smyslový svět (svět jevů, fenoménů) vs. svět idejí (forem)
- podobenství o jeskyni
- ideální stát, ideální svět
- teorie státu
  - sofokracie: vrstvy společnosti – vládcí (filosofové), strážci, výrobci
  - vládnout můžou i ženy – hodnotou je zkušenost a vzdělání
    - nepěkné vyjadřování o ženách
  - lidé potřebují žít v obci
  - vláda v obci se může zvrhnout (→ aristokracie, timokracie, oligarchie, demokracie, nejhorší je tyranie)
  - navrhol, aby výchovu dětí převzal stát – internátní školy, školky
  - vládcí a strážci – vzdělávání, nemají majetek (ani rodiny?)
  - Platónův ideální stát – dnešní charakteristika totalitního státu, připomíná indický systém kast
  - díla: Ústava, Zákony
- těžko lze bezpečně poznat něco, co se neustále mění
  - máme v sobě část, která je schopná se přiblížit ke světu idejí – duše (nesmrtelná)
  - teleologie – nauka o účelu
  - duše pochází ze světa idejí; postupně se rozpomíná (anamnéza), že tam patří; touha duše vrátit se tam = éros
- duše má tři části
  - rozum – hlava → ideál moudrost
  - vůle – hrud' → ideál vůle
  - žádostivost – podbřišek → ideál uměřenost
  - + spravedlnost – 4. základní zdatnost (vyvážený poměr tří ostatních zdatností)
- lidská duše je jako dvojspřeží s vozatajem
  - vozataj = rozum
  - bílý kůň = vyšší city a vůle
  - tmavý kůň = vášně a pudy
- dominantní části duše dle vrstev společnosti
  - u vládců převažuje rozum → jsou schopni rozpomínání
  - u strážců převládají vyšší city a vůle → chtěli by poznat ideje, ale nejde jim to
  - u výrobců převládají vášně a pudy → o poznání idejí nemají zájem

- duše a etika
  - člověk (bytosť) se skládá ze dvou částí
    - tělo (svět smyslů)
    - duše (svět idejí) – nesmrtnost, preexistence, postexistence
  - etika – ze Sókratova přesvědčení, že ctnosti se lze naučit
  - podstata ctnosti – směřování ke světu idejí (vědění)
  - tendence naplňovat ideu dobra – podstatné a dobré je nehmotné
    - sómá sémá – tělo je hrobem duše, duše zapomíná, co je dobré (jeskyně), touha duše je dostat se pryč z těla
  - zdatnosť (ctnosť) = areté – duše se přibližuje ideji dobra
- měli bychom věci promýšlet (doxa vs. epistémé)
- umění – umělec vytváří obraz nepravé skutečnosti
- láska – obdiv, měli bychom se navzájem obohacovat
- poznání
  - dualismus – nižší (smyslové) poznání vs. vyšší (rozumové) poznání
  - anamnesis – rozpomínání duše na svět idejí (= proces poznání pravdy)
  - nepoznáváme smysly, ale duší
  - podobnoství o jeskyni = cesta člověka jako nevědoucího k vědoucímu
  - vědění zaměřeno na ideu dobra (teleologický a teologický rys = účel a bůh)
- platónský trojúhelník – ideje, duše (Já), jevy (fenomény, svět)
- estetika – rozvoj duchovního potenciálu, umění je nápodoba nápodoby
- celebrity nejsou ideálními vzory
- bylo u něj kritizováno, že neodpověděl na otázku dokonalosti tímto světem, ale jiným světem (světem ideálů) – byl snílek

Aristoteles

- také hodně rozumově zaměřený, ale realista
- založil logiku
- život
  - Stageira (Makedonie), z rodiny významného lékaře → vzdělání
  - v 17 letech do Athén – Platónův žák
  - po smrti Platóna se chtěl stát jeho nástupcem, což se nestalo → vychovatel Alexandra Makedonského
  - založil filozofickou školu – Lykeion (peripatetická škola)
  - obviněn z ohrožování náboženství → exil
  - encyklopedista starověku
- díla – logika (sbírka Organon), přírodovědné spisy, Metafyzika, Etika Nikomachova, Poetika

- zakladatel logiky
  - formální věda (nemá obsah)
  - jak přemýšlet
    - pojem – získán definicí
    - kategorie – pojmy, které nelze více zobecnit (substance, kvantita, kvalita, relace, kde, kdy, poloha, mít, činnost, trpnost)
    - soud
      - spojení pojmů = věta
      - subjekt, predikát
    - úsudek
      - spojení soudů
      - sylogismus = 2 premisy (obecná, speciální) + konkluze (závěr)
      - PO: Všichni lidé jsou smrtelní. PS: Sokrates je člověk.
K: Sokrates je smrtelný.
    - důkaz
      - spojení úsudků
      - zásada sporu – to, co je, zároveň nemůže nebýt
    - metoda indukce – úloha smyslů
      - indukce – od konkrétního k obecnému (vyvodím obecný závěr na základě konkrétního smyslového poznání)
      - dedukce – od obecného ke konkrétnímu
  - člověk je omylný – není chybné smyslové vnímání, ale myšlení
- metafyzika – zkoumání bytí, jeho příčiny
  - něco, co vzniklo, je z látky
  - forma dělí látku do kategorií – je aktivní
  - ne vždy je spojení látky a formy dokonalé – látka klade odpor (látka tedy taky může být aktivní, ale většinou je pasivní)
  - duchovní princip způsobí spojení látky a formy – “první hybatel”
  - 4 příčiny jsou: látková (causa materialis), formální (c. formalis), účelová (c. efficiens) a působící (c. finalis)
  - podstata věci = jednota látky (hylé) a formy (morfé)
  - látka – materiál, obsahuje možnost dosáhnout jistou formu
  - forma – souhrn typických vlastností pro určité jevy, předměty, přivádí látku ke skutečnosti, aktivní
  - každá změna – přechod látky od možnosti ke skutečnosti
  - 4 příčiny jsou:
    - causa formalis (příčina formální) – Podle čeho byla věc vyrobena?
    - causa materialis (p. látková) – Z čeho věc je?
    - causa efficiens (p. působící) – Kdo věc vyrobil nebo ji způsobil?
    - causa finalis (p. účelová) – Proč?
  - skutečnost máme díky formě
  - Aristoteles byl zastáncem teleologie, otázka po první příčině → Bůh jako první hybatel

- fyzika
  - příroda – stupňovitě teleologicky uspořádána
    - věci neživé
    - věci živé
      - živé rostliny
      - živé bytosti
        - zvířata
        - lidé – látka (tělo), forma (duše)
  - entelechie = en-telos-chio – k-cíli-jdoucí
  - duše – účelem těla, tělo – nástroj duše
  - 3 stupně duše
    - vegetativní (rostliny)
    - smyslová (živočichové)
    - rozumová (člověk)
- gnozeologie
  - člověk – schopen systematicky poznávat
  - smyslové poznání – důležité (uznává jak doxa, tak epistémé)
  - člověk má vrozený rozum, ale je prázdný (je tam nutné smysly dostávat informace) – tabula rasa
- etika
  - 3 formy štěstí
    - z životních radostí a potěšení
    - z života svobodného a odpovědného občana
    - z života vědce a filozofa
  - šťastný život – tyto 3 podmínky zároveň
  - odmítá jednostrannosti (extrémy), prosazuje zlatou střední cestu
- politologie
  - vládnoucí mají sloužit pro blaho těm, kterým vládnout
  - lidé se potřebují sdružovat ve společnosti, každý má svůj úkol, pracuje pro blaho obce
  - obec nepotřebují zvířata nebo bůh
  - důležitost rodiny (oikos)
  - člověk – tvor společenský (zoon politikon)
  - nejvyšší forma mravnosti – dobře fungující spravedlivý stát (polis)
  - rozbor ústav (byl to praktik, proto zkoumal reálné ústavy)
    - vládne jeden – monarchie vs. tyranie
    - vládne skupina – aristokracie vs. oligarchie
    - vládnou všichni – politea vs. demokracie (vláda lůzy)
  - Aristoteles (zkoumal existující ústavy) vs. Platón (měl ideální stát)
  - těžiště státu – střední stav
  - otroctví – přirozené
  - vysoko hodnotí manželství, rodinu a obec
  - nerovnost mezi mužem a ženou, žena (pasivní a přijímající) vs. muž